

II. Mehmed Kendi Tuğra Tamgasını Tasarlarken İzlediği Yöntemle ATA Elyazması (Voynich Elyazması) Hece Yazı İşaretlerinin Tasarlanması Biçimi Aynıdır

The Method Followed By II. Mehmed Tuğra Tamga Sign In Designing Style is The Same As How Designed Syllabary Signs Of The ATA Manuscript (Voynich Manuscript) Are Created

Bu yazımızda, Sultan II. Mehmed'in, Voynich elyazması (VM) hece karakterlerinin yaratılmasına benzer biçimde farklı alfabe karakterlerini birleştirerek kendi Tuğra damgasını (tamga-imzasını) yaratmış olduğunu gösterebileceğimiz bulgulardan bahsedeceğiz.

Tarihçilerin Fatih Sultan Mehmed'in çocukluk dönemi defteri olarak nitelediği defterinde onun kendi tuğra imzasını nasıl bir yaklaşımla tasarladığı konusu bazı notları bulunmaktadır. II. Mehmed'in tuğra tamgası tasarımı üzerinde ayrıntılı biçimde düşündüğü genel olarak Fatih'in kendi yaptığı tuğra işaretinin farklı biçimlerinin onun çocukluk dönemi defterinde bulunuyor olmasından anlaşılmaktadır.

Fatih Sultan Mehmed defterinden anlaşıldığı kadarıyla o, Arap Alfabesi ve Yunan alfabesini birbirine birleştirip tekli veya çoklu hece işaretleri (veya kelimelerden oluşan) bileşik yazı/ses karakteri oluşturmuştur denilebilir. İşte bu yazı karakterini incelediğimizde, onun farklı alfabeleri kullanarak yarattığı çoklu-hece/sözcük işaretleri olan kendi tasarımının aynen ATA (VM) elyazmasında olduğu gibi oluşturduğunu görebilirsiniz. Öyle ki, II. Mehmed'in tuğra yazı tasarımında 'harflerin iç içe ve birbirinin ucuna ya da üstüne eklenerek' ve tuğrayı çizmeye başladığı yünden itibaren bir yazılı metin oluşturacak biçimde yarattığı bilinmektedir.

II. Mehmed'in tuğra yazısının bütün farklı sürümlerinin detaylı biçimde olmakla, Yunan alfabesiyle birlikte aynı zamanda Arapça ve Arap alfabesine hâkim (muhtemelen hat sanatı bilgisine sahip) yazı ustaları tarafından daha ayrıntılı biçimde olmakla okunması gerekmektedir.

II. Mehmed'in çok bilinen ve yaygın kullanılmış olan tuğrasında ne yazdığını okuyan ve söyleyenler hat yazı ustaları olmuştur. Fakat bu bilindik tuğranın Fatih tarafından son şekline getirilmeden önce ara sürümlerinden birisinde Yunan harfleri de kullandığı görülmektedir. İşte bu tuğra tasarım biçimindeki Yunan harflerini Arap harfleriyle kullanarak kendisinin bu karmaşık ve uzun çizgilerle birbirine bağlı biçimde yarattığı çoklu hece yazı biçiminin de okunması gerekmektedir.

Bu iş, Arap harflerine ve Yunan alfabesi ses değerlerine hâkim, hat sanatçıları veya Yunanca ile Osmanlı-Türkçesine hâkim olan ve yazma eserlerin okunması tecrübesine sahip uzmanlarca tarafından en doğru biçimde yapılabilir.¹

Bu makale, bahsi geçen tuğra çizimi sürümünün içerisinde Yunan harflerinin bazı işaretlerinin kullanıldığını ve bu işaretlerin ATA (VM) elyazması hece işareti karakterlerinde olduğu gibi (aynı oluşturulma mantığı ile) yaratıldığını tarih ve yazı bilimcilere duyurmak için yazılmıştır. Bahsedilen bu durum II. Mehmed'in defterinin aşağıdaki sayfası doğru biçimde ve detaylı incelendiğinde de görülmektedir.

Türk devletlerinde hükümdarın tamga (damga) imzası olarak kullanılan imza işaretlerine "TUĞRA" adı verilmektedir. Bu işaretler hükümdarların imzaları olarak kabul edilir. Fatih Sultan Mehmed'in çocukluk defterinin bir sayfasında kendi imzasını nasıl tasarladığını görebilirsiniz.

¹ Arap harflerini okumayı bilmemem dolayısı ile bu makalede bu tip bir çözümleme transkripsiyon okuması yapmayacağım.

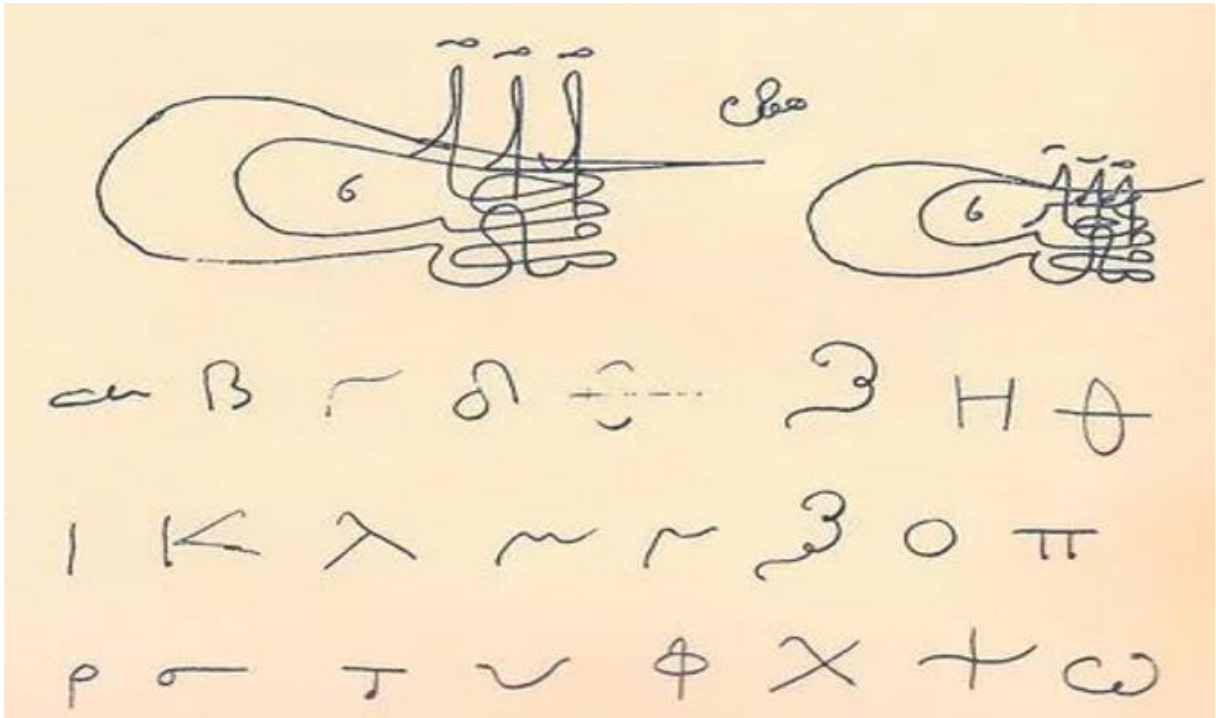
Osmanlı Tuğralarında Arap harfli bazı yazıların kullanıldığını birçok tarihçi biliyor. Ancak gördüğümüz gibi Mehmed kendi imzasını tasarlariken günümüzde “Yunan harfleri” olarak anılan harfleri de kullanmıştır. Kendisi, tuğra tasarımlarından birisinde Yunan anılan bu harfleri veya Yunan ve Arap harflerinin birleşimini kullanmıştır. Bu tip karışık alfabe ile metin oluşturma durumu aynen ATA (VM) elyazmasında da görülmüştür.

Bu tip yazı tasarım biçimi Mehmed'in farklı alfabeler veya tamgalar kullanarak hece ve kelime görselleri tasarlamaya yöneldiğinin kanıtıdır.

Parşömenlerinden alınan örneklerle karbon tarihleme metodu ile yapılan tarih ölçümlerine göre II. Mehmed'in çocukluk dönemi ile büyük oranda örtüşen ATA (VM) elyazması yazılış tarihini de göz önüne aldığımızda; II. Mehmed kendisi ATA elyazmasında (VM'de) bulunan tipte hece karakterleri yaratma fikrini ATA (Voynich) el-yazması'nın yazarına bizzat vermiş olabilir.

Ya da ATA elyazması yazarı Avrupa'daki² faaliyetlerine veya bu elyazmasını oluşturmaya başlamadan önce, onun kullandığı özel alfabenin tasarlanmasını II. Mehmed'in kendisi de yapmış olabilir. Veya her ikisi VM alfabetini birlikte tasarlamış olabilir. Elbette bu bir ihtimaldir. Ama Fatih Sultan Mehmed'in çocukluk defterinde de çoklu hece karakterlerini (ATA elyazmasındakine benzer biçimde) tasarladığı açıkça görülmektedir.

Aşağıda kendisinin defterinden ilgili bölümleri görebilirsiniz ve defterde bu tasarımı yaparken Yunan anılan alfabeyle de yazdığını ve buradaki bazı işaretleri tuğrasının aynı sayfadaki sürümüne kattığı anlaşılmaktadır.

² Öyle ki, ATA çalışma grubu olarak, Voynich elyazması konusunda yazmış olduğumuz çeşitli makalelerde, paylaşımlarda ve yazılarda defalarca olmakla, bu elyazmasını yazan kişi veya kişilerin neden Avrupa'da bir gezgin olarak casusluk faaliyetlerinde bulunduğunu düşündüğümüzü yazmıştık. Bu çıkarımlarımız, elyazmasının okunmasına ve özellikle harita sayfası ve kodlama bölümlerdeki transkripsiyon çözümlere dayalı bulguları yorumlamamıza dayalı olmakla sağlanmıştır. Bakınız: VM konulu makalelerimiz ve transkripsiyon okumalarımız; <https://www.turkicresearch.com/>

Bazı araştırmacılar ise muhtemelen bu çizimlerin belki de Fatih ile aynı dönemde bir başkası tarafından yapılmış olabileceğini de bir ihtimal olarak ileri-sürebilirler. Fakat başka birisinin Fatih'in tuğra işaretini farklı sürümleri ile birlikte tasarladığını düşünmek aslında oldukça düşük bir olasılığı öne çekmek anlamına gelecektir denilebilir. Dolayısıyla bu ihtimal oldukça zayıftır.

Fatih'in defterinin yaşını belirlemek için ona karbon tarihleme testleri yapıldığına dair herhangi bir bilgi olmasa da içerikteki çizimler bu defterin Fatih'e ait olabileceğini kesinlikle en güçlü olasılık olarak ortaya koymaktadır.

Fatih'in tuğrası bu defterde farklı sürümleri ile çizilidir. Bundan dolayı, bu defterde bu tuğra tamganın tasarlandığı dönem olabilecek tarihsel periodun Mehmed II dönemi olduğu söylenebilir. Böylece Mehmet II tuğra yazısının yine Mehmet II döneminde tasarlandığını düşünmek en mantıklı çıkarım olacaktır. Bu bir anlamda genç bir çocuğun yakın gelecekte kullanacağı ve yazılı bir metin oluşturan imzasını tasarlamasını ifade eder. Yani, Fatih'in kendisinin tahta geçtiği ilk dönemde bu tuğra yazı varyantlarını tasarladığı söylenebilir. Sultanın bu çocukluk defterinin Topkapı Sarayı Müzesinde/arşivinde olduğu bazı kaynaklarda yazılmaktadır.³

Tarihçi Erhan Afyoncu 03 Mart 2024 tarihinde Sabah gazetesinde yayınlanan "Fatih Sultan Mehmed: Bir Cihan Hükümdarının Çocukluğu" başlıklı haber makalesinde Fatih'in defterinde bulunan ve benim bu makalemde paylaştığım defter sayfasının görselini okuyucuları ile paylaşmıştır.⁴

Ben, Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver gibi, bu defterin neredeyse kesinlikle diyebileceğim yüksek oranda Fatih'e ait olduğunu düşünüyorum.

Zaten onun kendi Tuğra çiziminin farklı biçimlerinin bu defterde bulunuyor olması ve onun iyi şekilde konuştuğu bilinen Yunan dilinin yazıldığı alfabenin dönemin Türk yazısında kullanılan resmi (Farslardan alıntı Arap harfleri içeren) alfabesiyle birlikte bu defterde bulunması oldukça önemli bulgulardır.

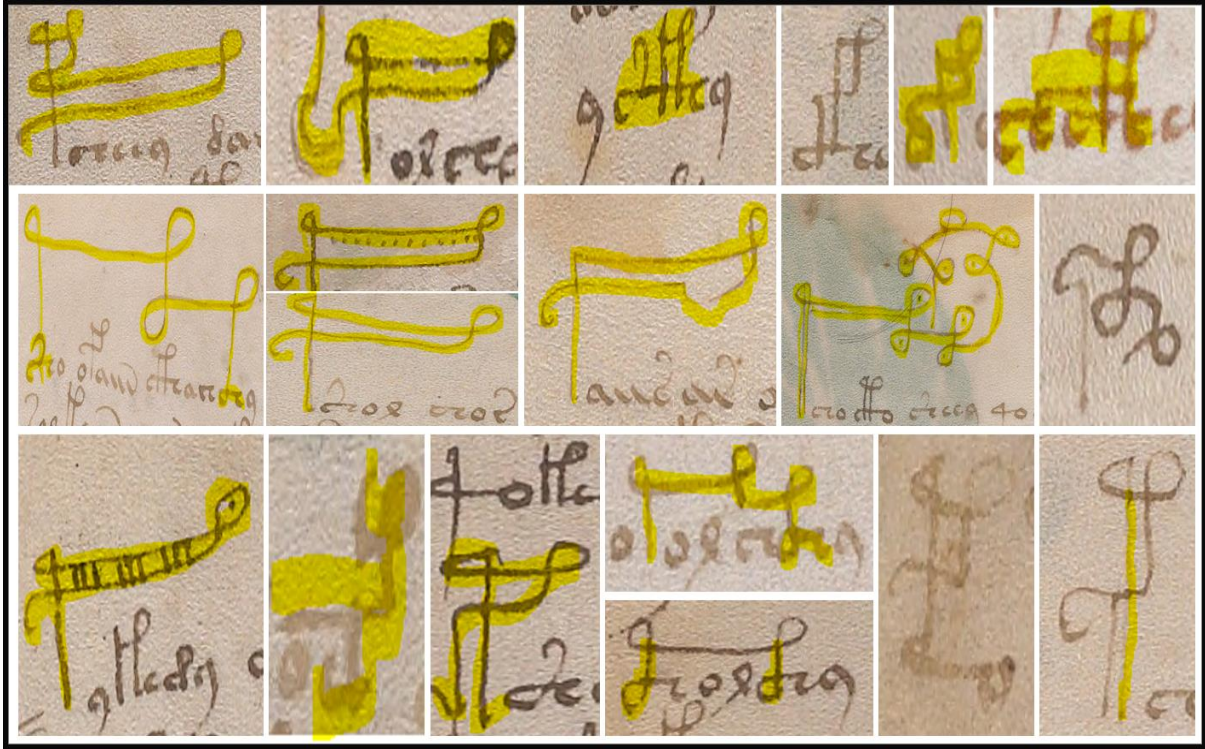
Buna ilave olarak, ATA elyazması hece karakterlerinin oluşturulması mantığı ile bu defterde yer verilmiş alfabe işaretleriyle bir Tuğra-yazı çiziminin oluşturulmuş olması durumu bu defterin Fatih'e ait olabileceği yönündeki tarihi görüşü ilave biçimde desteklemektedir. Öyle ki her iki yazı biçiminde karışık alfabelerle metin oluşturulmasının yanı sıra, bu harflerin birbirinin içine ve üstüne ardıcıl ve yazı yönünde eklenmiş olmasıyla sözcüklerin oluşturulması durumu söz konusu olmuştur. Üstelik bunların ikisi de aynı tarihsel dönemde gerçekteymiştir ve bütün bu benzerlikler her iki yazı biçimi arasında dikkat çekici örtüşmelerdir.

Aşağıdaki kaynaklarda, ATA (VM) elyazmasının bazı hece işaretlerine ait görseller ile birlikte aynı zamanda "ATA Çalışma Grubu" VM-alfabe transkripsiyonuna dayalı olarak yapılmış transkripsiyon ve transliterasyon okuma biçimleri de görülebilir.⁵

³ Bakınız: <https://www.habername.com/haber-ortayli-bardakci-varken-sana-mi-dustu-42029.htm> & <https://www.haber7.com/roportaj/haber/564511-ortayli-bardakci-varken-sana-mi-dustu>

⁴ Bakınız: Erhan Afyoncu 03 Mart 2024 tarihinde Sabah gazetesinde yayınlanan "Fatih Sultan Mehmed: Bir Cihan Hükümdarının Çocukluğu" > <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/erhan-afyoncu/2024/03/03/fatih-sultan-mehmed-bir-cihan-hukumdarinin-cocuklugu>

⁵ Bakınız ATA Team Alberta" Çalışma Grubu ve Ahmet Ardiç tarafından yapılmış Alfabe transkripsiyonları ve yazılmış makalelerden bazıları > <https://www.turkicresearch.com/> & <https://www.turkicresearch.com/docs/SyllabicCombineCharactersTranscription.pdf> & <https://www.turkicresearch.com/docs/BaseAlphabetTranscription.pdf> & <https://www.turkicresearch.com/files/articles/17.pdf> & <https://www.turkicresearch.com/files/articles/84985f2e-212e-4b2f-97da-8903cda2a3ba.pdf>

Tuğra tamga/imza işaretleri genel olarak (ve konu uzmanlarının yazdıklarına göre) esas olarak dört bölümün bir araya getirilmesi ile oluşurlar. Ve bu bölümler esasen bir uzun metin yaratmak için kullanılmış olan çoklu/hece ve sözcük ses imgeleridirler.

Tuğrayı oluşturan bahsini ettiğim bölümler konu uzmanlarının yazdıklarına göre şunlardır:

- Sere (Baş): Tuğranın başında çoğunlukla padişahın adı ve unvanlarını içeren kısımdır. Yetki ve/veya soy beyanı işlevi görür.
- Beyze (Yumurtaya benzer genişçe ve oval olan bölüm): Konu uzmanlarına göre bu kısım padişahın ülkesini ve etrafını saran dünyayı temsil eden figürdür ve hükümdarın koruyucu/sarıcı-kucaklayıcı ve/veya besleyici/sahiplenici rolünü simgelemektedir.
- Kol (Kol): Tuğranın genellikle bir tarafında uzanan kol görünümü kısımdır ve bu bölüm esasen gücü ve erişimi ifade eder ve padişahın nüfuzunu genişletme yeteneğini simgeler.
- Tuğ (Bayrak): Tuğlar/Bayraklar egemenliği ve heybeti temsil eden bölüm olarak padişahın hakimiyetini ve kraliyet statüsünü hatırlatır.

Fakat Fatih Sultan Mehmed II tuğrası erken sürümlerinde de görüleceği gibi, Fatih tuğra sürümlerinin bazılarında bütün bu kısımların Arap harfleri yanı sıra Yunan harflerine benzer kısımlara da sahip olduğu görülmektedir. İşte bu nedenle bunların sadece Arap harfleri ile yorumlanarak okunuyor olması eksik kalmış bir düşünce gibidir. Bunların, Arap harfleriyle birlikte kullanılmış olan Yunan harfleri ses değerlerinin de hesaba katılarak bütünsel bir yazılı ifade karşılığı olarak da okunabiliyor olması beklenmelidir. Bu nedenle, hat sanatı uzmanlarınca ATA (VM) hece karakterlerinin birleştirilme ve yaratılma biçimi incelenerek, bahsedilen tuğra sürümlerinin bu alfabelere hâkim konu uzmanlarınca tekrar değerlendirilerek okunması gerekmektedir.

Genel olarak padişah hattatlarının sofistike işçiliği olarak görülen fakat muhtemelen özel olarak da II. Mehmed'in kendi tuğra tasarımında kişisel katkıları sayesinde onun Tuğrası, imparatorluk gücünün karmaşık ve estetik bir sembolüne dönüşmüş bir sanat eseri niteliğindedir. Sembolik anlamlarla dolu unsurları ve karışık alfabeleri de içerebilen benzersiz tasarımı, Fatih Sultan Mehmed'in kültürel derinliğini ve entelektüel düşünce dünyasını vurgulamakta olduğundan onun tuğra sürümlerinin her

işareti hece ve sözcük harfleri biçiminde tekrar yorumlanarak değerlendirilmeyi de kesinlikle hak etmektedir.

Mehmed II'nin tuğrasının en ilginç ve dikkat çeken yönlerinden biri, farklı alfabeleri içerebilmesidir. Bazı araştırmacılar bahsi geçen bu tuğra tamganın farklı alfabeleri içermesi durumunu sadece bir olasılık olarak görebilirler. Fakat onun çocukluk defterinde tam da tuğra sürümlerinin yanında Yunan harflerini çizmiş olduğu bir gerçektir. Üstelik onun bazı tuğra sürümlerinde bu harflerin bir arada yer aldığı ve bunların iç içe ve/veya üst üste biçimde birbiri ile birleştirilerek uzunca bir metin oluşturmuş olduğu oldukça güçlü bir olasılık biçiminde söylenebilmektedir. Ayrıca onun çocukluk defterinde Yunan alfabesi ve Arap harflerinin bulunması göz önüne alındığında, Fatih tuğrasındaki metnin bu karışık karakterlerin kullanımıyla tasarlanmış olabileceğini düşünmek de mantıklıdır. Bu, harflerin iç içe geçtiği veya üst üste bindiği biçimleri, görsel olarak çekici ve uyumlu bir tasarım yaratan benzersiz ve karmaşık bir hat imzasına yol açmıştır denilebilir.

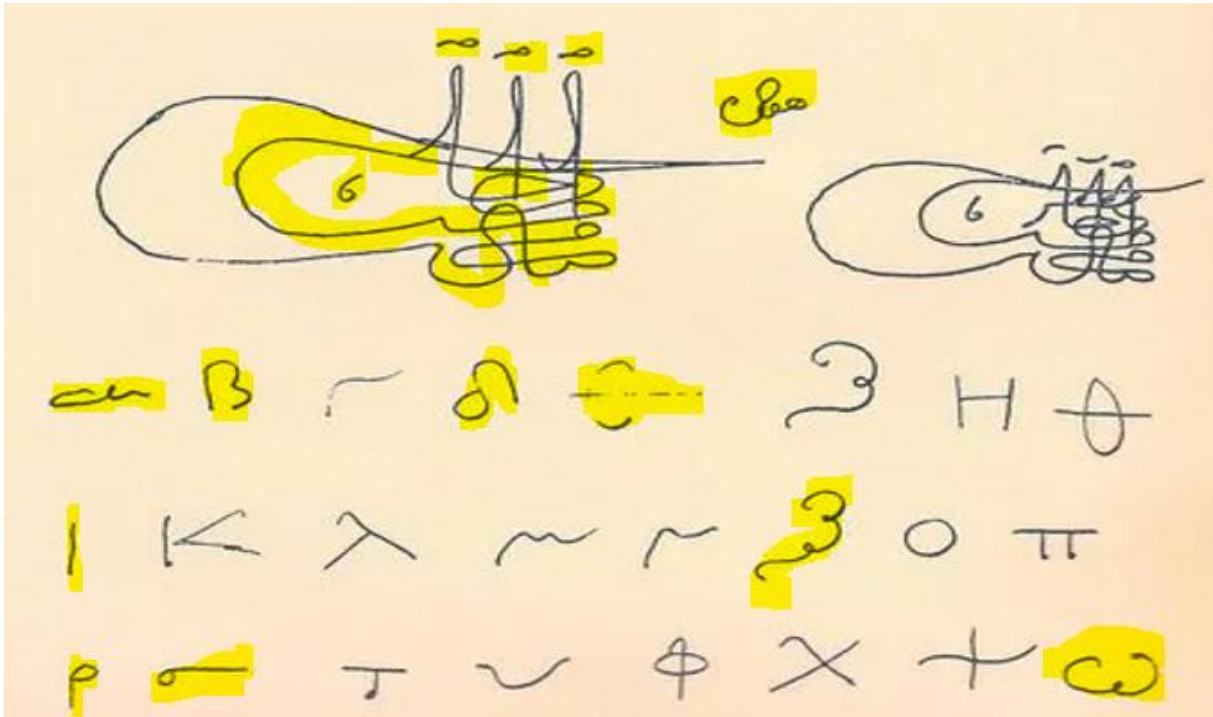
Tuğradaki metin, harflerin birleşmiş veya iç içe geçmiş biçimleri olarak, bu alfabeleri bilen ve hat sanatına hâkim kişilerce tekrar bir metin oluşturacak biçimde ve ATA el yazması hece karakterlerinin seslendirilmesi mantığı ile değerlendirilerek tekrar okunması önemlidir.

Son sürüm biçimi ile kabul görerek kullanılmış (yaygın bilindik) Fatih tuğrası sürümüne baktığımızda ise;

çeken en esas farkının,

Onun çocukluk defterindeki sürümlerinden dikkat

bütün harfleri birbiri ile (diğerlerinden kopuk bir harf bırakmayacak biçimde) birleştirmiş olması olduğu görülmektedir. Fakat bu işlem, bu tuğra yazının bazı sürümlerinde esasen farklı alfabelerle yaratılmıştır.

Elbette karışık ve karmaşık alfabe işaretleri ile bitleştirilerek oluşturulmuş bu tip bir tamga veya metin imzanın ses değeri açılımını bir bütün olarak okuyabilmek veya çözümleyebilmek ayrı bir inceleme ve uzmanlık konusudur. Bu makalede dikkat çektiğimiz esas unsur ise tarihsel dönem olarak birbiri ile örtüşen iki farklı kaynaktaki yazı biçimi (ses imgeleri bitleştirme/oluşturma biçimi) arasındaki benzerliktir.

ATA (VM) el-yazması daha önce herhangi bir yerde benzeri görülmemiş bir alfabe yaratılarak yazılmış bir elyazmasıdır. Bu nedenle yazarın ve bu alfabeği tasarlayan aklın bu özel eserde oluşturulacak metinlerin herkes tarafından okunmasını istemediği ve bu sebeple böyle özel bir ATA (VM) alfabesi tasarlama yolunu seçtiği söylenebilir. Yani, ATA (VM) el-yazması özel bir kişi okusun diye veya çok az sayıda (birkaç özel kişiden oluşan) okuyucu için yazılmıştı. Yazarın ATA el-yazmasında harita sayfası olarak bilinen sayfada “paşam” okunur biçimde yazmakla hitap ettiği bir tek kişi olarak Sultan II. Mehmed akıllara gelmektedir. Çünkü yazar aynı cümlelerin sonunda paşam biçiminde ifade ettiği kişiye bir başka kişinin mesajını iletirken “... ÖR AYAĞIN ÖPER” sözcüklerini kullanmıştır ve bildiğimiz gibi “ÖR” sözcüğü “kaftanın koltuk altı” kısmına verilen addır. Kaftan ise çoğunlukla sultanlar/padişahlar tarafından giyilen bir kıyafetin adıdır. Bu nedenle ATA (VM) elyazmasının karbon tarihlene sonucuna da bakarak, burada muhtemelen II. Mehmed ATA elyazmasının en özel okuyucusu idi diyebiliriz. Ya da onunla birlikte II. Mehmed’in en yakınındaki ilave birkaç kişi için bu eser hazırlanmıştı. Yani, kodlamalar barındıran bu eserin tamamını okuması gereken bir veya birkaç özel kişi idi. Böylece metinlerde geçen bu ifadelere dayanarak ATA elyazması yazarının günlük hayatında Sultan Mehmed’in kendisine “paşam” biçiminde hitap ediyor olduğunu öne sürebiliyoruz.

Üstelik pek çok tarihçinin çalışmalarında ve makalelerinde kanıtlarını sunarak değindiği gibi; Fatih Sultan Mehmed Avrupa ve Bizans içlerine muhtelif çaşıtlar (ajanlar/*aşan-lar⁶) göndermişti ve ajanlık (*aşan-lık) faaliyetlerine oldukça büyük önem vermişti.⁷ Bu ilgisi dolayısıyla ve haberleşmenin/kodlamanın gizliliğini korumak amacı ile onun bu tip bir ATA (VM) özel alfabesi geliştirmeye motive olabileceğini öngörmemizi sağlamıştır.

Tarihsel dönem olarak birbiri ile örtüşen iki farklı kaynaktaki (Fatih Tuğra tasarımı yanındaki Yunan harfleri ve tasarımın yazı oluşturma birleştirilme biçimi ve ATA elyazması hece karakterleri yaratma biçimi benzerliği) genel yazı karakteri oluşturma ve kullanma biçimi (ses imgeleri bitleştirme/oluşturma biçimi) arasındaki benzerliğe işaret etmiş olduk.

Üstelik, II. Mehmed ajanlık faaliyetlerine önem verdiği için ATA alfabe karakterlerinin yaratılmasında rol oynamış olabilir ki bu olasılık bu makaleyle birlikte güçlü bir olasılık olarak (bundan sonra) anılabilir. Böylece, gelecekte bu konuları farklı yönleri ile araştırmak isteyebilecek araştırmacılara bu bilgileri ve örtüşmeleri bu makalemizle iletmiş oluyoruz.

Yazan: A. Ardiç

Tarih: Mart 2025

⁶ Burada “ajan” sözcüğünün ‘aşan’ yani “karşı tarafa sızan/aşan kimse” anlamındaki “aşmak” fiili kökünden türeme sözcükten dönüşmüş ses değeri biçimi olabileceğini ihtimal ediyor olduğuma işaret etmekteyim.

⁷ Bakınız A. Ardiç makalesi: ATA Elyazması Mehmed II Dönemine Ait Okuması Bilerek Zorlaştırılmış Bir El Yazması Olmalıdır / The Voynich Manuscript Must Have Been a Manuscript from the Period of Mehmed II that was deliberately made difficult to read; <https://www.turkicresearch.com/files/articles/9e66d9e8-6bd3-41f2-969e-e02705340ea5 ATA%20Elyazmas%C4%B1%20Mehmet%20II%20D%C3%B6nemeine%20Ait%20Okumas%C4%B1%20Bilerek%20Zorla%C5%9Ft%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1%20Bir%20Elyazmas%C4%B1%20Olmal%C4%B1d%C4%B1r.pdf>